

Rsp 863/16

Klíčová slova: absolutní neplatnost právního jednání, dobré mravy, poctivost právního styku, nepoctivé jednání nepožívá právní ochrany

Dotčená ustanovení: § 6, odst. 1, § 8, § 580 a §588 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku; zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty; zákon č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti.

P r á v n í v ě t a :

„Právní jednání (smlouvy), která jejich účastníci již uzavírali s úmyslem porušit zákon a během jejichž plnění účastníci zákon skutečně porušovali, jsou nejen absolutně neplatná podle § 580 občán. zák., ale jsou podle tohoto ustanovení také v rozporu s dobrými mravy a nepoctivá ve smyslu § 6, odst. 1 občán. zák.. Představují zjevné zneužití práva a proto jako taková nepožívají dle § 8 občán. zák. právní ochrany.

Odepření právní ochrany ve svých důsledcích znamená, že výkonu práva z ujednání, o kterém soud nebo rozhodce rozhodne, že porušuje dobré mravy, se nelze procesně domáhat. K neplatnosti je povinen rozhodce přihlédnout i bez návrhu (§588 občán. zák.) a žaloba domáhající se přiznání takového práva musí proto být zamítnuta.“

Z o d ů v o d n ě n í :

1. Předmět sporu

V žalobním návrhu ze dne 9.2016, který byl doručen Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále jen RS) dne 22.9.2016, se žalobce domáhal na žalovaném zaplacení specifikované v žalobním petitu. Právním důvodem žaloby byl žalobcem tvrzený nárok na úhradu nedoplatku ceny služeb ze Smlouvy o dílo ze dne 1.7.2014, dle které žalobce měl žalovanému rekonstruovat jeho rodinný domek.

Pokud jde o pravomoc RS k projednání a rozhodnutí sporu, bylo v článku VII. citované Smlouvy o dílo dohodnuto, že veškeré spory vznikající z této smlouvy budou rozhodovány s konečnou platností-u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho Řádu a to jedním rozhodcem.

Žalovaný se k žalobě vyjádřil žalobní odpovědí dne 21.10.2017. Žalobní nárok neuznal a namítal, že žalobce neprovedl všechny práce, že dílo nedokončil, že dílo mělo vady, že žalobce neprovedl žádné v žalobě tvrzené vícepráce, a že částka, kterou již žalobci zaplatil, plně kryje veškerou hodnotu provedených prací a dodaného materiálu. Žalovaný navrhl, aby žaloba byla v plném rozsahu zamítnuta, a aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení.

2. Řízení

Oběma stranám pak bylo uloženo, aby ke svým písemným podáním přiložily veškeré písemné důkazy, které dosud nepředložily a kterých se hodlají dovolávat, a aby ve svých podáních zároveň navrhly veškeré svědky, jejichž svědectví se hodlají dovolávat, případně navrhly provedení dalších důkazů. Pozdější předložení písemných důkazů nebo návrhů na provedení dalších důkazů, jakož i jakékoli další písemné vyjádření kterékoli sporné strany, budou přípustné jen se souhlasem rozhodce a jen ve zcela výjimečných a odůvodněných případech.

Žalobce se v žalobě vůbec nezmínil o tom, že je v insolvenční a rozhodce to zjistil pouze z korespondence, kterou předložil žalovaný. Rozhodce vyzval žalobce, aby urychleně předložil příslušné rozhodnutí soudu.

Ve svých dalších vyjádřeních obě strany v podstatě setrvaly na svých dosavadních stanoviscích.

Již z písemných podání obou stran a z písemných důkazů, které předložily, vyplynulo, že celé obchodní ujednání mezi nimi a průběh jeho plnění bylo naprosto nestandardní, a že v mnoha směrech obě strany přímo porušovaly kogentní právní předpisy. Navíc téměř veškerá skutková tvrzení stran si navzájem odporovala a jejich tvrzení byla často přímo v rozporu s předloženými písemnými důkazy.

Rozhodce se proto zaměřil na to, aby především během připravovaného ústního jednání byly veškeré nejasnosti v těchto směrech vyjasněny.

3. Ústní jednání

Při ústním jednání proběhl podrobný výslech obou účastníků. Během něho se rozhodce snažil odstranit zásadní rozpory ve skutkových tvrzeních obou účastníků a také získat informace o nové skutečnosti, která se týkala právního postavení žalobce, a sice že se je v insolvenční, a že mu rozhodnutím soudu bylo povoleno řešit ji oddlužením.

Během svých výpovědí oba účastníci odporovali sami sobě, svým přednesům v písemných podáních, vlastnímu znění uzavřené smlouvy a dalším písemným důkazům, které předložili, a které rozhodce konstatoval a účastníkům předkládal. Účastníci tyto rozpory nedokázali vysvětlit a na četné dotazy rozhodce účastníci ani neodpověděli.

4. Skutkový stav

Vzhledem k uvedeným výpovědím obou účastníků a vzhledem k předloženým písemným důkazům, rozhodce sice nemohl zjistit správný a přesný skutkový stav, avšak na druhé straně mu zjištěné skutečnosti umožnily to, aby došel k právním závěrům a k rozhodnutím, níže uvedeným.

Obě strany postupovaly od okamžiku, kdy se ústně dohodly na tom, že žalobce žalovanému provede rekonstrukci jeho rodinného domku, zcela nestandardním a také netransparentním způsobem. Jediným důvodem takového postupu mohla být a také podle přesvědčení rozhodce byla snaha uskutečnit celou rekonstrukci „na černo“, tedy tak, aby ji žalobce nezahrnul do své podnikatelské činnosti a do svého účetnictví a nemusel žalovanému účtovat DPH. Tím by se obě strany vyhnuly placení zákonem předepsaných daní. Žalobce by se vyhnul placení daně z příjmu z ceny, kterou mu žalovaný zaplatí a žalovaný, by se vyhnul placení DPH, kterou by mu žalobce musel účtovat a odvádět státu.

Toto přesvědčení rozhodce spočívá na zjištění těchto nesporných skutečností.

1. Ačkoli je žalobce již více jak 10 let stavebním podnikatelem, neměl údajně k dispozici žádný vzor smlouvy o dílo a návrh smlouvy proto nechal připravit žalovaným. Přitom žalovaný je řidičem nákladního auta a s právem a sepsáním právních listin neměl naprosto žádné zkušenosti. Dle vlastního sdělení použil nějaký vzor z internetu.
2. Strany znění smlouvy nevěnovaly žádnou pozornost. Ta je sepsána velmi ledabyle, samotná cena díla je uvedena jak s DPH, tak bez DPH, ve smlouvě nejsou uvedeny žádné platební podmínky, ani to jak a kdy bude žalobce fakturovat.

3. Žalobce také nikdy žádné faktury žalovanému nevystavoval. Dle své vlastní výpovědi řekl žalovanému: „když bude faktura, budu muset účtovat DPH“.
4. Strany se smlouvou neřídily ani v průběhu jejího plnění. Ačkoli smlouva v čl. VIII. obsahovala ustanovení, že ji lze měnit pouze písemnými dodatky, strany ji ve skutečnosti měnily opakovaně ústními dohodami, a to jak pokud jde rozsah prací, tak pokud jde o cenu.
5. Žalovaný žalobci platil postupně různé částky v hotovosti a na tyto částky si sám vystavoval pouze příjmové doklady, které mu žalobce podepisoval jako stvrzenky. Přitom na nich bylo vždy nepravdivě uvedeno, že jde o cenu za koupený stavební materiál.
6. Částky, které žalovaný žalobci platil, v několika případech přesáhly obnos, který se smí podle zákona č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti platit v hotovosti, tedy částku 270.000,- Kč. Konkrétně zaplatil dne 31.7.2015 - 40.000,- Kč, téhož dne dalších 800.000,- Kč, 15.9.2015 - 350.000,- Kč, 1.10.2015 - 500.000,- Kč a 16.11.2015 - 200.000,- Kč. Dle vlastní výpovědi žalobce, byl žalobce za porušení uvedeného zákona v prosince 2015 pokutován.
7. Žalobce žádnou z částek převzatých od žalovaného nesložil na svůj podnikatelský účet a hotovost si ponechal a použil pro jiné účely.
8. Žalobce nepodával žádná přiznání k DPH, ačkoli ho k tomu samotný rozsah plnění žalovanému, bez ohledu na jeho další obrat, zákon o DPH č. 235/2004 Sb., zavazoval (§ 6. odst. 1). Žalobce se přihlásil k DPH u Finančního úřadu pro Středočeský kraj teprve dnem 1.9.2015 a první přiznání k dani podle předložených dokladů podal teprve dne 17.2.2016, ačkoli tak měl učinit nejpozději již v 15.10. 2015, neboť měl stanoveno měsíční zdaňovací období a jen platby přijaté od žalovaného přesáhly částku 1,000.000,- Kč.
9. Z předložených písemných důkazů dále vyplývá, že žalobce vydal první a zatím jedinou fakturu za plnění poskytnuté žalovanému teprve dne 16.12.2016. Podle vlastní výpovědi fakturu vydal až poté co mu Finanční úřad vytknul, že neodvedl DPH. Podle shodné výpovědi účastníků žalobce tuto fakturu nikdy žalovanému nezaslal ani nepředal. Tato faktura přitom zní pouze na částku 1,643.544,- Kč plus DPH ve výši 15%, celkem tedy na částku 1,890.000,- Kč. To je však přesně jen částka, kterou žalovaný žalobci již zaplatil. Žalobce však byl povinen fakturovat žalovanému cenu celého plnění ihned, jakmile plnění poskytl a to včetně DPH a tuto DPH státu odvést bez ohledu na to, zda mu žalovaný (zákazník) fakturu zaplatil či nikoli.
10. Žalovaný ale uvedenou fakturu předložil Finančnímu úřadu teprve dne 17.2.2016 spolu s měsíčním přiznáním DPH za prosinec 2015, ačkoli tak měl učinit nejpozději dne 15.1.2016. Lze tedy téměř s jistotou předpokládat, že tato, vlastně jen jakási interní faktura byla antidatována. Tuto otázku ale nemusel rozhodce dále zkoumat, protože nemá vliv na právní posouzení věci. Dodát je ještě možno, že žalobce přiznání k dani DPH za měsíce říjen a listopad 2015 podal dokonce až dne 19.7.2016, a sice v době, kdy byl již vyšetřován pro podezření ze spáchání trestného činu zkrácení daně.
11. Zcela nepochopitelné je proto jednání žalobce, který dne 16.9.2016 podal na žalovaného žalobu o zaplacení další částky, aniž kdy tuto částku žalovanému účtoval, vystavil na ni fakturu a žalovanému ji zaslal. Vysvětlení takového jednání je nasnadě a je jednoduché. Žalobce by musel ve faktuře účtovat samozřejmě též další DPH a tuto DPH státu odvést, a to, jak již bylo řečeno, bez ohledu na to zda žalovaný fakturu uhradí či nikoli.

12. Teprve v průběhu druhého ústního jednání žalobce na dotaz rozhodce přiznal, že byl vyšetřován a stihán kvůli daňovým deliktům. Dodal ale, že „vyšetřování dopadlo dobře“ a jeho právní zástupkyně pak uvedla, že žalobce byl nejprve uznán vinným trestním příkazem Okresního soudu z 12.1.2017, ale že po podání odporu a zrušení příkazu, uvedený soud žalobce novým rozhodnutím osvobodil. Právní zástupkyně dokonce vnesla námitku proti tomu, že rozhodce se na vyšetřování vyptává, protože podle jejího názoru tato údajná trestná činnost žalobce nesouvisí s projednávanou věcí. Jak se ukázalo z usnesení uvedeného soudu ze dne 13.3.2017, které však bylo rozhodci předloženo až s podáním žalobce z 10.5.2017, nebyly tyto informace ani pravdivé ani správné. Obsahem usnesení se bude rozhodce zabývat v další části nálezu.
13. Ani žalovaný nebyl ve své účastnické výpovědi věrohodný. Rozpory mezi svou výpovědí a písemnými důkazy nedokázal vysvětlit, na více otázek rozhodce vůbec neodpověděl. Pokud jde o znění stvrzenek za obnosy vyplacené žalobci v hotovosti, dokonce uvedl, že stvrzenky vyplňovala jeho babička. Dále tvrdil, že mu nebylo známo, že žalobce měl povinnost účtovat mu DPH ani to, že existuje zákon, který omezuje výši částky, která se smí platit v hotovosti.

5. Další postup rozhodce v řízení

Poté co rozhodce po podrobném výslechu obou účastníků a zjištění obsahu všech předložených písemných důkazů, dospěl předběžně k názoru, že obě strany uzavíraly smlouvu o dílo s úmyslem porušit zákon a vyhnout se daňovým povinnostem, a že provedené důkazy prokazují, že obě strany v průběhu plnění smlouvy zákony skutečně porušovaly (zákon o DPH a zákon o omezení plateb v hotovosti, žalobce též zákon o účetnictví č.563/1991 Sb.), informoval strany v průběhu posledního ústního jednání o tomto svém názoru a o tom, že v důsledku toho uvažuje o zamítnutí jak žaloby, tak i protižaloby, neboť jednání, kterým byl porušen zákon či dobré mravy nepoživá právní ochrany a práv z něj se nelze procesně domáhat.

Rozhodce tuto informaci a poučení poskytl stranám v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu o poučovací povinnosti rozhodce dle § 118 a) osř. a o povinnosti rozhodce nevydávat překvapivé nálezy. (Srov. rozsudek NS čj. 32 Odo 1528/2005 z 25.4.2007, nález ÚS čj. 3227/07 ze dne 8. 3. 2011, rozsudek NS čj.32 Cdo 1201/2007 z 11.6.2008).

6. Závěry

Vzhledem k tomu že v uvedeném posledním vyjádření žalobce a v nových přílohách nebyla žádná tvrzení, natož důkazy, které by vyvracely již shora uvedený právní názor rozhodce a vzhledem k tomu že žalovaný vůbec žádné vyjádření nepodal, rozhodl se rozhodce ve smyslu svého usnesení z 18.4.2017 vydat bez dalšího jednání a dokazování rozhodčí nález.

Rozhodce dospěl k názoru, že sporné strany uzavíraly smlouvu o dílo s úmyslem porušit zákon a že v průběhu plnění smlouvy zákon, a to ne jeden, skutečně porušovaly. K tomuto názoru dospěl výhradně na základě dokazování provedeného v rozhodčím řízení a nezávisle na rozhodnutích a stanoviscích řádného soudu, neboť ta mu byla v den 18.4.2017 nebyla známa a byla mu předložena až dne 10.5.2017. Ukázalo se však, že v tomto směru je jeho názor shodný s rozhodnutím Okresního soudu v Benešově č.j. 1 T 3/2017 ze dne 13.3.2017. Není totiž pravdivé tvrzení právní zástupkyně žalobce, že žalobce byl tímto rozhodnutím osvobozen z obvinění ze spáchání přečinu zkrácení daně. Pravdou je totiž opak. Trestní stihání obžalovaného sice bylo zastaveno, nikoli ale z důvodu zproštění viny, nýbrž podle § 172, odst. 2, písm. c) trestního řádu, tedy proto, že samo trestní řízení již splnilo svůj účel a že obžalovaného není nutno trestat.

V rozhodnutí soudu se výslovně konstatuje toto:

Důkazy, které byly provedeny při hlavním líčení, bylo prokázáno že obžalovaný se jednání, které je uvedeno ve výroku tohoto usnesení dopustil. Ve výroku usnesení je pak skutek žalobce popsán tak, že úmyslně nepodal k datu 25.1. 2016 přiznání k dani z přidané hodnoty v sazbě 15% za zdaňovací období prosinec 2015 a to z plnění přijatého na základě vystavené faktury z 15.12. 2015, čímž tuto daň zkrátil ke škodě České republiky. Soud výslovně uvádí, že dospěl k závěru, že obžalovaný svým jednáním naplnil jak po objektivní, tak po subjektivní stránce znaky skutkové podstaty žalovaného přečinu.

Ačkoli občanskoprávní neplatnost právních jednání není podmíněna tím, že by jednání účastníků muselo být též jednáním, které je trestné, závěry soudu plně podporují právní názor rozhodce, nehledě k tomu že podle paragrafu 135, ods.1 o.s.ř. je rozhodce, stejně jako řádný soud, vázán pravomocným rozhodnutím soudu o tom, že byl spáchal trestný čin a kdo jej spáchal.

Skutečnostmi již výše podrobně popsanými má rozhodce za prokázané, nejen to, že se žalobce dopustil přečinu zkrácení daně, ale že obě strany od počátku uzavíraly smlouvu o díle s úmyslem zákon od DPH porušit a účtování a placení DPH se vyhnout a také s úmyslem porušit zákon o omezení plateb v hotovosti, když si ujednaly, že úhrada ceny plnění, která v každém případě činila částku přes 2 miliony Kč, bude placena v hotovosti.

Je třeba dodat, že podle názoru rozhodce jednání sporných strany nejen porušovalo zákony, ale bylo i v rozporu s dobrými mravy. Zákon dobré mravy sice nedefinuje, ale pro účely tohoto nálezu je jistě možno vycházet např. z definice obsažené v článku Janeba, J.: Dobré mravy, (<https://www.epravo.cz/top/clanky/dobre-mravy-16941.html>), která zní:

"Dobré mravy jsou souborem určitých společností vytvořených a uznávaných pravidel slušnosti, které vedou jedince k vzájemnému respektování se navzájem a nepoškozování obecných zájmů společnosti. Můžeme je také označit za soubor hodnotících kritérií, která určují, které jednání je v dané společnosti považované za dobré a které ne".

Rozhodce v tomto směru odkazuje i na nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 2 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97, a ze dne 5. června 2012 sp. zn. IV. ÚS 3653/11.

Existence a činnost státu je závislá na vybírání daní od občanů a povinnost občanů platit zákonem uložené daně nepochybně patří mezi základní občanské povinnosti. Záměrné vyhýbání se placení daní je nemorální zejména ve vztahu k ostatním občanům, které své povinnosti v tomto směru plní. Jakýkoli výpadek výběru daní jde v konečných důsledcích k jejich tíži. O zneužití práva v oblasti daňových zákonů srov. též usnesení Ústavního soudu III.ÚS 374/06 ze dne 31. 10. 2007, které, i když bylo vydáno za platnosti starého obč. zák., má obecnou povahu a platnost.

Pokud jde o žalovaného, ten sice tvrdil, že mu nebyly známy ani zákon o DPH ani zákon o omezení plateb v hotovosti, ale jednak platí, že neznalost zákona neomlouvá, a jednak z provedených důkazů, včetně výpovědi obou účastníků, je zřejmé, že žalovaný zákon o omezení plateb sám několikrát porušil a že k porušování zákona o DPH od samého počátku žalobci napomáhal tím, že souhlasil, že žalobce mu nebude vystavovat faktury ani jiné řádné účetní doklady. Takovými doklady samozřejmě nejsou stvrzenky o platbách vyplacených žalobci v hotovosti, které si sám žalovaný vystavoval a které navíc byly nepravdivé, pokud jde o v nich napsaný účel platby.

7. Právní posouzení.

Právní jednání obou sporných stran odporovalo od samého počátku zákonu a též dobrým mravům. Bylo samozřejmě i nepoctivé, a to zejména v tom směru, že poškozovalo věřitele žalobce a představovalo i zjevné zneužití práva. Z ustanovení občanského zákoníku se pak podává, že právní jednání sporných stran jsou nejen neplatná, a to absolutně, a že k tomu rozhodce musí přihlídnout i bez návrhu účastníků, ale že jejich právní jednání nemůže požívat a nepožívá právní ochrany. Nejvyšší správní soud ve své rozsudku 1 Afs 107/2004 48 ze dne 10.11.2005 vyslovil tuto jasnou větu: „Výkonu práva, který je vlastně jeho zneužitím, proto soud neposkytne ochranu.“

V Praze dne 23.5.2017